

Búsetufyrirætlanir íbúa Fjallabyggðar

Þóroddur Bjarnason

Inngangur

Íslenskt samfélag einkennist af umtalsverðum fólksflutningum innan lands og utan. Á síðustu áratugum hafa umskipti vegna fólksflutninga verið um 7% af íbúafjölda í flestum þéttbýliskjörnum landsins (Hagstofa Íslands, 2009; Þóroddur Bjarnason, 2007). Fólksflutningar til og frá landinu hafa jafnframt stóraukist og námu þeir á árinu 2009 um 3% af íbúafjölda landsins. Á tímabilinu 2000–2009 fluttu að meðaltali 8% íbúa Siglufjarðar og Ólafsfjarðar frá þessum byggðakjörnum en 6% fluttu til þeirra. Umskiptin voru því 6% en fólksfækkun 2% á ári (Þóroddur Bjarnason, Kjartan Ólafsson og Kolbeinn Stefánsson, 2009). Í samanburði við önnur byggðarlög af svipaðri stærð virðist fólksfækkun í Fjallabyggð skýrast af lágu hlutfalli fólks sem flytur til baka fremur en af háu hlutfalli fólks sem flytur á brott.

Fyrirætlanir um búferlaflutninga mótast í flóknu samspili einstaklinga við fjölskyldu sína og vini, nærsamfélagið, félagsgerðina og þá margvíslegu menningarstrauma sem leika um nútímasamfélög. Tengslanet einstaklinga byggja í sívaxandi mæli á grunni áhugamála, markmiða og tilfinninga einstaklinga fremur en landfræðilegrar nálægðar (Beck, 1992). Mótun búsetufyrirætlana er á vissan hátt ferli sem hjálpar ungu fólki að hugsa um framhaldsnám, framtíðarstarf og stofnun fjölskyldu (Elder o.fl., 1996). Val á framtíðarbúsetu er hluti af mótun sjálfsmýndar í síbreytilegum heimi (Þóroddur Bjarnason og Þórólfur Þórindsson, 2006). Í sívaxandi mæli verður ungt fólk að taka meðvitaða ákvörðun um að vera um kyrrt ekki síður en um að flytja á brott (Glendinning o.fl., 2003).

Fyrirætlanir um búferlaflutninga hafa reynst spá fremur vel fyrir um raunverulega búferlaflutninga víða um heim (Card, 1982; DeJong, 2000; DeJong o.fl., 1986; Simmons, 1986; Sandu og DeJong, 1996). Sambandið milli fyrirætlana og flutninga er hins vegar langt frá því að vera einhlítt (Gardner o.fl., 1986). Þannig hætta sumir við að flytja á meðan aðrir hætta við að vera um kyrrt. Í sumum tilvikum breytast tímasetningar eða áfangastaður búferlaflutninga og í öðrum tilvikum flytur fólk aftur til baka eftir lengri eða skemmri dvöl utan heimabyggðar (Glendinning o.fl., 2003; Myklebust, 1993). Sambandið milli fyrirætlana og flutninga er skilyrt af ýmsum þáttum á borð við fyrri reynslu af búferlaflutningum, fjárhagsstöðu og lagalegum takmörkunum, þrýstingi frá vinum og fjölskyldu og breytingum á aðstæðum einstaklinga (Card, 1982; DeJong, 2000; DeJong o.fl., 1986; Gardner o.fl., 1986).

Búferlaflutningar vegna menntunar, starfs eða annarra ástæðna þýða ekki endilega lengur að öll tengsl við vini og fjölskyldu séu slitin eða að öll von um að snúa heim sé gefin upp á bátinn. Búferlaflutningar draga engu að síður úr samskiptum við vini og fjölskyldu í heimabyggð og gera þannig stuðningsnet einstaklinga gisnara (Elder o.fl., 1996; Pretty o.fl., 1996). Því kemur ekki á óvart að sterk og jákvæð félagsleg tengsl dragi úr áhuga á því að flytja búferlum (Glendinning o.fl., 2003; Hamilton og Seyfrit, 1994; Hektner, 1995; Rudkin o.fl., 1994). Hin hliðin á því máli er sú að neikvæð tengsl við nærsamfélagið auka líkurnar á búferlaflutningum. Þannig einkennast fámenn, þétt samfélög einnatt af skorti á friðhelgi og fáum tækifærum til að máta sig í mismunandi hlutverkum (Gabriel, 2002; Glendinning o.fl., 2003). Sterkt félagslegt taumhald nærsamfélagsins í strjálbýli kann til dæmis að vera lykilorð í því að hrekja burtu ungar stúlkur, samkynhneigða og aðra hópa sem taumhaldið beinist sérstaklega gegn (Stockdale, 2002).

ÞÓRODDUR BJARNASON

Fyrirætlanir um búferlaflutninga skipta hins vegar ekki aðeins máli til að spá fyrir um framtíðarbúsetu tiltekinna einstaklinga. Viðhorf til framtíðarbúsetu geta endurspeglad stemninguna í samfélaginu í heild og þannig verið mun næmari mælikvarði á breytingar í tilteknu samfélagi en raunverulegir búferlaflutningar á tilteknu ári. Unglingasamfélagið getur verið sérstaklega mikilvægt í þessu tilliti þar sem ákvarðanir um framtíðina brenna að mörgu leyti heitar á unglungum en þeim sem eldri eru. Sýnt hefur verið fram á að slíkar fyrirætlanir í unglingsamfélaginu spá fyrir um fólksfjöldaþróun á næsta áratug í íslenskum byggðarlögum (Þóroddur Bjarnason, 2004). Því má líta á búsetufyrirætlanir sem mælingu á búsetufestu samfélaga óháð því hvort fyrirætlanir tiltekinna einstaklinga spái fyrir um hegðun þeirra.

Hér á eftir verða búferlafyrirætlanir íbúa Fjallabyggðar skoðaðar nánar. Á síðasta áratug hefur íbúum í Ólafsfirði og á Siglufirði fækkað um ríflega fimm hundruð manns eða um 20%, meðalaldur íbúanna hækkað um rúmlega sex ár og börnum fækkað um nærri helming. Sérstaklega hafa brottflutningar höggvið stórt skarð í aldurshópin 20–39 ára sem árið 2008 taldi 463 einstaklinga samanborið 509 í aldurshópnum 0–19 ára og 603 í aldurshópnum 40–59 ára (Þóroddur Bjarnason, Kjartan Ólafsson og Kolbeinn Stefánsson, 2009). Annars vegar verður byggt á svörum 15–16 ára nemenda í grunnskólum Fjallabyggðar við spurningum um framtíðaráform sem lagðar voru fyrir alla nemendur í 10. bekk á Íslandi vorið 2007 og hins vegar spurningakönnun sem lögð var fyrir alla íbúa Fjallabyggðar haustið 2009.

Aðferð og gögn

Upplýsingar um viðhorf unglunga í Fjallabyggð og annars staðar á landinu til framtíðarbúsetu eru fengnar úr *ESPAD* spurningakönnuninni sem lögð var fyrir nemendur í 10. bekk grunnskóla í febrúar og mars 2007 (Þóroddur Bjarnason, 2009). Nafnlausir spurningalistar voru lagðir fyrir alla nemendur sem mættir voru í skólann á fyrirlagnardag og settu þeir útfyllta spurningalista í trúnaðarumslög að útfyllingu lokinni. Gild svör bárust frá 3.665 og var svarhlutfall um 80%. Í þessari könnun var meðal annars spurt um líklega framtíðarbúsetu og voru svörin flokkuð í (1) Um kyrrt, (2) Höfuðborgarsvæði, (3) Annað innanlands og (4) Önnur lönd. Til samanburðar við svör unglunga í Fjallabyggð voru valin sex önnur sveitarfélög. Svör unglunga í Dalvíkurbyggð, Ísafjarðarbæ, Fjarðabyggð og Vestmannaeyjum voru notuð til að áætla búsetuáform unglunga í öðrum byggðarlögum sem byggt hafa að verulegu leyti á sjávarútvegi. Þá voru svör unglunga á Akureyri og í Reykjavík notuð til að fá samanburð við búsetuáform unglunga í þéttbýli norðanlands og sunnan.

Könnunin *Samgöngubatur og byggðapróun 2009* byggist á spurningalistakönnun sem lögð var fyrir íbúa í Ólafsfirði og Siglufirði í nóvember og desember 2009. Íbúar í byggðakjörnum tveimur voru heimsóttir og spurningalistar lagðir fyrir alla 18 ára og eldri sem voru heima. Spurningalistar voru í framhaldinu sendir í pósti til þeirra íbúa sem ekki hafði náðst til með heimsóknnum ásamt frímerktu svarumslagi. Endanlegar heimtur voru 732 listar eða 53% þeirra íbúa 18 ára og eldri sem búsettir eru í Fjallabyggð að staðaldri (Kjartan Ólafsson og Þóroddur Bjarnason, 2009). Hér eru notaðar tvær spurningar úr þessari könnun. Annars vegar er spurt um hversu líklegt íbúar telji að þeir muni í framtíðinni flytja á brott fyrir fullt og allt. Hins vegar er spurt hvort þeir gætu hugsað sér að búa í hinum byggðakjarnanum í Fjallabyggð, á Dalvík, Sauðárkróki, Akureyri eða höfuðborgarsvæðinu eða erlendis.

Niðurstöður

Í töflu 1 má sjá búsetuáform unglunga í Fjallabyggð í samanburði við jafnaldra þeirra í þeim sveitarfélögum sem valin voru til samanburðar. Um 32% unglunganna í Fjallabyggð ætla að verða um kyrrt í sveitarfélaginu sem er svipað hlutfall og meðal unglunga í Dalvíkurbyggð, Ísafjarðarbæ og Fjarðabyggð. Þetta hlutfall er hins vegar 50% í Vestmannaeyjum og 59% á Akureyri. Meðal unglunga á þessum aldri í Reykjavík ætla um 71% að búa áfram á höfuðborgarsvæðinu. Á bilinu 18–23% unglunga í sveitarfélögunum á Norðurlandi (Akureyri, Dalvík og Fjallabyggð) búast við því að flytja til höfuðborgarsvæðisins, en 41% í Fjarðabyggð og 43% í Ísafjarðarbæ. Fjallabyggð og Dalvíkurbyggð skera sig úr að því leyti að um þriðjungur unglunga þar býst við því að búa annars staðar innanlands en í heimabyggð eða á höfuðborgarsvæðinu, samanborið við 1–7% í hinum sveitarfélögunum. Á bilinu 20–24% unglunga á Akureyri, í Ísafjarðarbæ og Reykjavík búast við því að búa erlendis samanborið við 9–15% í hinum sveitarfélögunum.

Tafla 1. Búsetuáform 15–16 ára unglunga á völdum stöðum á Íslandi árið 2007.

	Um kyrrt	Höfuðborgarsvæði	Annað innanlands	Önnur lönd
Fjallabyggð	32%	23%	32%	13%
Dalvíkurbyggð	39%	18%	34%	9%
Ísafjarðarbær	30%	43%	3%	24%
Fjarðabyggð	39%	41%	6%	14%
Vestmannaeyjar	50%	32%	3%	15%
Akureyri	59%	20%	1%	20%
Reykjavík	---	71%	7%	22%

Þessar niðurstöður sýna að búsetufyrirætlarnir unglunga í Fjallabyggð eru mjög svipaðar fyrirætlunum jafnaldra þeirra í nágrannasveitarfélaginu Dalvíkurbyggð, þrátt fyrir að íbúapróun í síðarnefnda sveitarfélaginu hafi verið mun jákvæðari á síðari árum. Unglingar í þessum tveimur bæjarfélögum eru einnig álíka líklegir til að ætla að vera um kyrrt og unglingar í Ísafjarðarbæ eða Fjarðabyggð. Norðlensku unglingarnir eru hins vegar líklegri til að búast við því að búa annars staðar á Íslandi en á höfuðborgarsvæðinu. Þótt ekki sé hægt að ráða af gögnumum hvar þau búist við að búa utan höfuðborgarsvæðisins má leiða að því líkum að Akureyri gegni þar lykilhlutverki.

Tafla 2 sýnir búsetuáform íbúa 18 ára og eldri í Ólafsfirði og á Siglufirði. Athygli vekur að nánast enginn munur er á áformum einstakra aldurshópa milli þessara tveggja byggðakjarna nema í yngsta aldurshópnum. Meðal 18–25 ára íbúa Siglufjarðar ætla 56% líklega eða mjög líklega að flytja á brott fyrir fullt og allt, samanborið við 39% íbúa Ólafsfjarðar í sama aldurshópi. Um 18% íbúa Fjallabyggðar á aldrinum 26–40 ára og 8% aldurshópsins 41–66 ára ætla líklega eða mjög líklega að flytja en enginn íbúi 67 ára eða eldri. Þessi dreifing samsvarar í grófum dráttum brottflutningum í einstökum aldurshópum. Flestir flytja í burtu í yngstu aldurshópnum og hlutfall þeirra sem eru enn búsettir í bænum en hyggjast flytja lækkar jafnt og þétt með hækkandi aldri. Í elsta aldurshópnum eru þeir farnir sem ætla sér að flytjast á brott.

Þá er marktækur munur á hlutfalli karla og kvenna í yngri aldurshópnum sem ætla líklega eða mjög líklega að flytja á brott fyrir fullt og allt. Munurinn felst einkum í því að í 18–25 ára aldurshópnum ætla 60% kvenna en aðeins 39% karla líklega eða mjög líklega að flytja á brott.

Jafnframt ætla 21% kvenna og 14% karla í aldurshópnum 26–40 ára að gera slíkt hið sama. Í öðrum aldurshópum er ekki merkjanlegur munur á slíkum fyrirætlunum milli karla og kvenna.

Tafla 2. Hlutfall íbúa 18 ára og eldri í Ólafsfirði og á Siglufirði sem ætla líklega eða mjög líklega að flytja á brott fyrir fullt og allt, nóvember 2009.

	Ólafsfjörður	Siglufjörður	Karlar	Konur
18–25 ára	39%	56%	39%	60%
26–40 ára	17%	18%	14%	21%
41–66 ára	9%	8%	8%	9%
67 ára eða eldri	0%	0%	0%	0%
Alls	11%	13%	8%	11%

Tafla 3 sýnir hlutfall þeirra íbúa í Fjallabyggð sem ætla líklega eða mjög líklega að flytja á brott og gætu mjög vel hugsað sér að búa á einstökum stöðum. Íbúar Ólafs- og Siglufjarðar sem á annað borð vilja flytja á brott hafa tiltölulega lítinn áhuga á því að setjast að á öðrum smærri stöðum. Af þeim Ólafsfirðingum sem ætla líklega að flytja á brott gætu 9% mjög vel hugsað sér að setjast að á Siglufirði. Með svipuðum hætti gætu 4% Siglufirðinga í sömu stöðu mjög vel hugsað sér að setjast að á Ólafsfirði. Þá vekur athygli að enginn kynjamunur er á hlutfalli þeirra sem búast við að flytja á brott og gætu mjög vel hugsað sér að setjast að í hinum byggðakjarnanum.

Tafla 3. Hlutfall íbúa 18 ára og eldri í Ólafsfirði og á Siglufirði sem ætla líklega eða mjög líklega að flytja á brott fyrir fullt og allt og gætu mjög vel hugsað sér að búa á einstökum stöðum, nóvember 2009.

	Ólafsfjörður	Siglufjörður	Karlar	Konur	Alls
Hinn kjarnann	9%	4%	6%	6%	6%
Dalvík	13%	2%	3%	8%	6%
Sauðárkrókur	3%	6%	3%	6%	5%
Akureyri	66%	26%	40%	40%	40%
Höfuðborgarsvæðið	28%	36%	40%	29%	33%
Erlendis	31%	51%	40%	46%	44%

Jafnframt geta 5–6% þessara íbúa Fjallabyggðar mjög vel hugsað sér að setjast að á Dalvík eða Sauðárkróki. Sá staður sem er nálægari viðkomandi byggðakjarna virðist vera eilítið ákjósanlegri búsetukostur því um 13% Ólafsfirðinga en aðeins 2% Siglufirðinga í þessari stöðu nefna Dalvík. Á hinn bóginn gætu 6% Siglufirðinga en 3% Ólafsfirðinga sem líklega flytja á brott vel hugsað sér að búa á Sauðárkróki.

Svo virðist sem konur séu nokkru tilbúnari en karlar til að flytjast búferlum til nálægra byggðakjarna. Mun fleiri þeirra sem búast við að flytja nefna Akureyri, höfuðborgarsvæðið eða önnur lönd sem ákjósanlegan búsetukost eða um 40% karla og kvenna. Umtalsverður munur er þó milli byggðakjarnanna tveggja að þessu leyti. Meðal Ólafsfirðinga ber Akureyri höfuð og herðar yfir aðra áfangastaði sem nefndir eru en tveir af hverjum þremur sem búast við að flytja frá Ólafsfirði gætu mjög vel hugsað sér að búa á Akureyri samanborið við einn af hverjum fjórum Siglufirðingum í sömu stöðu. Hins vegar eru slíkir Siglufirðingar líklegri til að nefna höfuðborgarsvæðið eða 36% á móti 28% Ólafsfirðinga í þessum hópi. Jafnframt virðist höfuðborgarsvæðið njóta mun meiri vinsælda meðal karlmannna en kvenna eða meðal 40% karla á

móti 29% kvenna. Þá gætu 51% þessara Siglufirðinga mjög vel hugsað sér að setjast að erlendis samanborið við 31% Ólafsfirðinganna og er kynjamunur er lítill meðal þeirra sem horfa með jákvæðum huga til framtíðarbúsetu erlendis.

Umræða

Landfræðilegur og félagslegur hreyfanleiki er eitt megineinkenni nútímasamfélaga og hafa sumir fræðimenn raunar gengið svo langt að halda því fram að nútímamaðurinn geti aðeins blómstrað með því að slíta bönd nærsamfélagsins (Bauman, 1995, 2001). Svo mikið er víst að einstaklingar taka í sívaxandi mæli ákvörðun um það hvaða samfélagi þeir kjósa að tilheyra á grundvelli smekks og viðhorfa til lífsins (Beck, 1992; Gibbons, 2003; Putnam, 2000). Árið 1999 voru sextán ára unglingar á Siglufirði og í Ólafsfirði 44 talsins, tíu árum síðar voru tuttugu og sex ára íbúar í Fjallabyggð aðeins 22 talsins eða réttur helmingur upphaflega hópsins (Hagstofa Íslands, 2010b). Samkvæmt niðurstöðum þessarar rannsóknar ætla 68% unglinga á aldrinum 15–16 ára og 50% ungs fólks á aldrinum 18–25 ára að flytja á brott frá Fjallabyggð fyrir fullt og allt. Talsverður munur kemur þó fram á milli byggðakjarnanna tveggja og er hlutfall þeirra sem ætla að flytja á brott mun herra á Siglufirði en í Ólafsfirði.

Að öllu óbreyttu virðist því sem ekki muni draga úr fólksflutningum frá Fjallabyggð á næstu árum. Opnun Héðinsfjarðarganganna haustið 2010 gæti þó breytt mannfjöldapróun á svæðinu umtalsvert. Með tengingu byggðakjarnanna tveggja, stækkun atvinnusvæðis Eyjafjarðar og opnun hringleiðar um Tröllaskaga geta skapast margvísleg tækifæri sem dregið geta úr fólksflutningum frá svæðinu. Þó er mikilvægt að hafa í huga að ungt fólk þarf að fá tækifæri til að finna sinn samastað í umróti hnattvæðingarinnar og stór hluti hvers árgangs mun óhjákvæmilega yfirgefa smærri byggðarlög um lengri eða skemmri tíma. Því ætti það ekki að vera sérstakt markmið að koma í veg fyrir að ungt fólk yfirgefi Fjallabyggð heldur miklu frekar að tryggja möguleika þess á því að snúa til baka, jafnframt því að gefa aðkomufólki færi á því að skjóta þar rötum til framtíðar.

Niðurstöður þessarar rannsóknar sýna að íbúar Fjallabyggðar sem hugsuð sér til hreyfings hafa yfirleitt ekki mikinn áhuga á því að setjast að á öðrum smærri stöðum. Þó gætu 13% þeirra sem líklega flytja frá Ólafsfirði vel hugsað sér að setjast að á Dalvík sem er aðeins í 17 kílómetra fjarlægð. Áhugavert væri að kanna nánar hvaða þættir það eru sem gera Dalvík að meira aðlaðandi búsetukosti fyrir þennan hóp. Akureyri er þó helsti valkostur Ólafsfirðinga sem hyggjast flytja búferlum og undirstrikar það sterk tengsl Ólafsfjarðar og Akureyrar. Um það bil tveir af hverjum þremur Ólafsfirðingum í þessum hópi nefna Akureyri sem góðan valkost en aðeins rúmlega einn af hverjum fjórum gæti mjög vel hugsað sér að búa á höfuðborgarsvæðinu. Hins vegar gæti aðeins einn af hverjum fjórum Siglufirðingum mjög vel hugsað sér að búa á Akureyri en einn af hverjum þremur nefnir höfuðborgarsvæðið. Þá er athyglisvert að 40% karla en aðeins 29% kvenna í þessum hópi gæti mjög vel hugsað sér að setjast að á höfuðborgarsvæðinu.

Árið 1885 komst Ernst Ravenstein að raun um það að konur væru tölfræðilega líklegri en karlar til þess að flytja úr strjálbýli í þéttbýli í Bretlandi. Á þeim 125 árum sem liðin eru síðan hafa ótal rannsóknir sýnt fram á svipað mynstur víða á Vesturlöndum (sjá t.d. Dahlström, 1996; Guðbjörg Linda Rafnsdóttir, 2004; Hamilton og Seyfrit, 1994; King og Shuttleworth, 1995; Stefán H. Jónsson, 2004; Stockdale, 2002). Því hefur raunar verið haldið fram að lágt hlutfall kvenna sé eitt sterkasta einkenni dreifbýlla byggðarlaga í alvarlegum vanda (Hamilton og Ottsted, 1998). Í íslenskum sveitum og sjávarþorpum eru stúlkur helmingi líklegri en piltar til að búast við því að flytja búferlum (Þóroddur Bjarnason og Þórólfur Þórlindsson, 2006). Þessar

ÞÓRODDUR BJARNASON

niðurstöður eru í samræmi við fólksfjöldaþróun á Íslandi síðustu ár þar sem umtalsvert fleiri karlar en konur búa á flestum dreifbýlisstöðum (Hagstofa Íslands, 2010b).

Í Fjallabyggð er kynjahlutfall mjög ójafnt meðal fólks á barnsburðaraldri. Þann 1. desember 2009 voru til dæmis 144 karlar en 101 kona á aldrinum 20–29 ára skráð til heimilis í Fjallabyggð, eða 1,4 karl á hverja konu (Hagstofa Íslands, 2010b). Samkvæmt niðurstöðum könnunar meðal íbúa Fjallabyggðar haustið 2009 er hér um viðvarandi vandamál að ræða. Þannig ætluðu 39% karla og 60% kvenna á aldrinum 18–25 ára líklega eða mjög líklega að flytja á brott fyrir fullt og allt. Gangi það eftir verður 1,5 karl á hverja konu í þessum aldurshópi í framtíðinni. Takist ekki að leiðrétta þennan kynjahalla mun það hafa alvarlegar afleiðingar fyrir byggðafestu og framtíð Fjallabyggðar. Eigi Fjallabyggð að verða meira aðlaðandi búsetukostur fyrir ungar konur skipta bættur aðgangur að fjölbreyttri menntun, þjónustu og afþreyingu og minni kröfur um ólaunaða vinnu kvenna í samfélaginu ekki síður máli en fleiri og fjölbreyttari atvinnutækifæri (Dahlström, 1996). Vera kann að sameining Ólafsfjarðar og Siglufjarðar og tenging hins sameinaða sveitarfélags Fjallabyggðar við þjónustusvæði Eyjafjarðar geti stuðlað að slíkum jákvæðum breytingum á aðstæðum og möguleikum kvenna í samfélaginu.

Heimildir

- Bauman, Zygmunt. 1995. *Life in Fragments: Essays in Postmodern Morality*. Oxford: Blackwell.
- Bauman, Zygmunt. 2001. *Community: Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich. 1992. *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Card, Josaphine J. 1982. The correspondence between migration intentions and migration behaviour: data from the 1970 cohort of Filipino graduate students in the United States. *Population and Environment*, 5, 3–25.
- Dahlström, Margareta. 1996. Young women in a male periphery – experiences from the Scandinavian north. *Journal of Rural Studies*, 12, 259–271.
- DeJong, Gordon F. 2000. Expectations, gender, and norms in migration decision-making. *Population Studies*, 54, 307–319.
- DeJong, Gordon F., Brenda Davis Root, Robert W. Gardner, James T. Fawcett og Ricardo G. Abad. 1986. Migration intentions and behaviour: decision making in a rural Philippine province. *Population and Environment*, 8, 41–62.
- Elder, Glen H., Valerie King og Rand D. Conger. 1996. Attachment to place and migration prospects: A developmental perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 6, 397–425.
- Etzioni, Amitai. 1995. *The Spirit of Community: Rights, Responsibilities and the Communitarian Agenda*. London: Fountain Press.
- Gabriel, Michelle. 2002. Australia's regional youth exodus. *Journal of Rural Studies*, 18, 209–212.
- Gardner, Robert W., Gordon F. DeJong, Fred Arnold og Benjamin V. Carino. 1986. The best laid schemes: an analysis of discrepancies between migration intentions and behaviour. *Population and Environment*, 8, 63–77.
- Gibbons, Michael S. 2003. Hvítarusl: Stéttvís blóraböggull fjölmenningsvitanna. *Tímarit Máls og menningar*, 64(3–4), 32–37.
- Glendinning, Anthony, Mark Nuttall, Leo Hendry, Marion Kloep og Sheila Wood. 2003. Rural communities and well-being: a good place to grow up? *Sociological Review*, 51, 129–156.
- Guðbjörg L. Rafnsdóttir. 2004. Íslenskur sjávarútvegur við aldhvörf: Félagsfræðilegur sjónarhóll. Kafli í Þóroddur Bjarnason og Helgi Gunnlaugsson (ritstj.), *Íslensk félagsfræði: Landnám alþjóðlegrar fræðigreinar*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.

BÚSETUFYRIRÆTLANIR ÍBÚA FJALLABYGGÐAR

- Hagstofa Íslands. 2010a. Búferlaflutningar eftir byggðakjörnum, strjálbýli og kyni 2000–2009. <http://www.hagstofan.is/Hagtolur/Mannfjoldi/Buferlaflutningar>, sótt 16. janúar 2010.
- Hagstofa Íslands. 2010b. Mannfjöldi eftir sveitarfélagi, kyni og aldri 1. desember 1997–2009. <http://www.hagstofan.is/Hagtolur/Mannfjoldi/Sveitarfelag>, sótt 16. janúar 2010.
- Hamilton, L. C. og Otterstad, O. 1998. Sex Ratio and Community Size: Notes from the Northern Atlantic. *Population and Environment*, 20, 11–22.
- Hamilton, Lawrence C. og Carole L. Seyfrit. 1994. Resources and hope in Newfoundland. *Society and Natural Resources*, 7, 561–578.
- Hektner, Joel M. 1995. When moving up implies moving out: rural adolescent conflict in the transition to adulthood. *Journal of Research in Rural Education*, 11, 3–14.
- King, Russell og Ian Shuttleworth. 1995. Education, identity and migration: the case of highly-educated Irish emigrants. *Etudes Migrations*, 32, 159–174.
- Kjartan Ólafsson og Þóroddur Bjarnason. 2009. Að heiman. Munur á skráðri og raunverulegri búsetu á Íslandi. *Þjóðarspejillinn 2009, Ráðstefna X um rannsóknir í félagsvísindum*, ritstj. Gunnar Þór Jóhannesson og Helga Björnsdóttir. Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.
- Myklebust, Jon O. 1993. Det foerste aaretaket bort fra oeya. Bls. 57–81 í Kaare Heggen, Jon O. Myklebust og Tormod Oia (ritstj.) *Ungdom I Lokalmiljøe*. Ósló: Samlaget.
- Pretty, G., Cooney, G., Dugay, J., Fowler, K. og Williams, D. (1996). Sense of community and its relevance to adolescents of all ages. *Journal of Community Psychology*, 24, 365–379.
- Putnam, Robert D. 2000. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Ravenstein, Ernst G. 1885. The laws of migration. *Journal of the Statistical Society*, 48, 167–227.
- Rudkin, Laura, Glen H. Elder, Jr. og Rand Conger. 1994. Influences on the migration intentions of rural adolescents. *Sociological Studies of Children*, 6, 87–106.
- Sandu, Dumitru og Gordon F. DeJong. 1996. Migration in market and democracy transition: migration intentions and behaviour in Romania. *Population Research and Policy Review*, 15, 437–457.
- Simmons, Alan B. 1986. Recent studies on place utility and intention to migrate: an international comparison. *Population and Environment*, 8, 120–140.
- Stefán H. Jónsson. 2004. Lýðfræði Íslands. Kafli í Þóroddur Bjarnason og Helgi Gunnlaugsson (ritstj.), *Íslenskt félagsfræði: Landnám alþjóðlegrar fræðigreinar*. Reykjavík: Háskólaútgáfan
- Stockdale, Aileen. 2002. Out-migration from rural Scotland: the importance of family and social networks. *Sociologia Ruralis*, 42, 41–64.
- Þóroddur Bjarnason og Þórólfur Þórlindsson. 2006. Should I stay or should I go? Migration expectations among youth in Icelandic fishing and farming communities. *Journal of Rural Studies*, 22, 290–300.
- Þóroddur Bjarnason. 2004. Leiðin að heiman...: Forspárgildi viðhorfa unglinga fyrir búsetuþróun á Íslandi. Bls. 303–314 í Úlfar Hauksson (ritstj.), *Rannsóknir í félagsvísindum V: Félagsvísindadeild*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Þóroddur Bjarnason. 2007. Þjóðflutningar á Íslandi: Núi albinói og aðrar godsagnir um samfélög utan Reykjavíkur. Inngangsfyrirlestur á *Ráðstefnu um íslenska þjóðfélagsfræði*. Háskólanum á Akureyri, 27.–28. apríl 2007.
- Þóroddur Bjarnason. 2009. Vímuefnaneysla íslenskra unglinga í alþjóðlegum samanburði, 1995–2007. Akureyri: Rannsóknasetur forvarna.
- Þóroddur Bjarnason, Kjartan Ólafsson og Kolbeinn Stefánsson. 2009. Lýðfræði Fjallabyggðar, 1928–2028. *Þjóðarspejillinn 2009, Ráðstefna X um rannsóknir í félagsvísindum*, ritstj. Gunnar Þór Jóhannesson og Helga Björnsdóttir. Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.